

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Β'. - ΤΕΥΧΟΣ ΙΒ'.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1880

Οὐκ ἔστι περὶ δού ἂν θεοτίμου ἄνθρωπος
βουλευσάτω ἢ περὶ παιδείας καὶ αὐτοῦ καὶ
τῶν αὐτοῦ οικείων. (Πλάτ. Θεάγης.)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1880

γράφεται τὸ ἦθος καὶ οἱ τρόποι τῶν κολάκων, οἷς ἀλίσκουσι τοὺς ἡλιθίους τῶν πλουσίων.» Ἐγραψε δὲ καὶ ὁ Κομ[μ]ητᾶς ἐν Ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Νεόφυτον Δούκην «καὶ τὰς ψυχὰς ἀλίσκων, οὕτω διέλιπε, κτέ.»

ΤΑ ΛΑΤΙΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΝ ΤΑΙΣ ΕΠΑΡΧΙΑΙΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

κατὰ τὸν

ΑΜ. THIERRY

ΥΠΟ Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ.

Γ'.

Γαλατική περίοδος.—Διάδοσις τῆς ἑλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς γραμματικῆς ἐν Γαλατία.—Χαρακτήρ τῆς παλαιᾶς κελτικῆς ποιήσεως.—Τὰ λατινικὰ γράμματα ἐν Γαλατία κατὰ τὸν 4 καὶ 6 αἰῶνα.—Πρόοδος αὐτῶν κατὰ τὸν 7 αἰῶνα.—Ιούνιος Πόστουμος, Νουμεριανός, ῥήτορες καὶ αὐτοκράτορες.—Εὐμένης, οἱ δύο Μαιερτίνοι, Ναζάριος, Πάκατος.—Ποιητικὴ σχολὴ γαλλολατινικῆ· Αὐσώνιος, Παυλῖνος, Σιδώνιος Ἀπολλινάριος.—Ἡ γαλατικὴ περίοδος εἶνε ἡ τελευταία τῶν λατινικῶν γραμμάτων.

Ἐν τῷ ἡ περὶ τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας σπουδὴ καὶ μελέτη ἀπησχόλει μετὰ θέρμης καὶ ζωνρότητος τοὺς οἰκοῦντας τὰς λυβικὰς ἀκτὰς ἐκείθεν τῆς Μεσογείου, νεκρικὴ σιγὴ κατεκάλυπτε τὴν Ἰταλίαν. Μόλις που ἐκεῖ ἀνεφαίνετό τις ἐλεγειακὸς ποιητὴς, ἀλλὰ φιλοσόφων καὶ ἱστορικῶν καὶ ῥητόρων εἶχε παύσει πᾶσα παραγωγὴ καὶ αὐτὴ δὲ ἡ λατινικὴ γλῶσσα διεφθέρετο ὀσμῆραι καὶ ἀπέβαλλε τὴν πάλαι αὐτῆς λαμπρότητα ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Λαμπριδίου, τοῦ Σπαρτιανοῦ καὶ τοῦ Τρεβελλίου Πολλίωνος. Ἄτεχνοι βιογράφοι ἢ ἀναλέκται ἄκριτοι καὶ πάσης φαντασίας κενοὶ ἢ συλλογεῖς ἀνεκδότων κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Σουητωνίου, ἔπως δὲ συνήθως γίνεται ἐν χρόνοις γραμματειακῆς καταπτώσεως,² ἦσαν οἱ διάδοχοι τοῦ Σαλλουστίου καὶ τοῦ Καίσαρος, τοῦ Λιβίου καὶ τοῦ Τακίτου.

² Τοιοῦτοι συλλογεῖς εἶναι καὶ οἱ *Scriptores Historiæ Augustæ*.

Ἐνιαχοῦ δὲ ἀνεφαίνοντο καὶ τινες ἀπολογηταὶ τοῦ καταδιωκόμενου χριστιανισμοῦ, ὧν αἱ ἀρρενωπαὶ καὶ πλήρεις ζωῆς καὶ ἐνθουσιασμοῦ συγγραφαὶ ἐνέφαινον παράδοξον τῷ ὄντι ἀντίθεσιν πρὸς τὸ χαμαιπετὲς καὶ κακόζηλον τῆς θύραθεν παιδείας. Τοιαύτη τις εἶνε ἡ εἰκὼν τῶν λατινικῶν γραμμάτων ἐν τῇ Ἰταλίᾳ κατὰ τὸν γ' μ. Χ. αἰῶνα.

Ἀλλὰ κατὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους ἀνέτελλεν ἐν ταῖς σχολαῖς τῆς πέραν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας τετάρτη γραμματειακὴ περίοδος, ἧς ἡ μελέτη ἔσται τὸ ὑποκείμενον τοῦ μέρους τούτου τῆς ἡμετέρας πραγματείας.

Εἶχομεν ἴδει ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ὅτι λίαν πρωίμως ἡ Γαλατία παρήγαγέ τινας συγγραφεῖς, ὧν ὅμως τὰ ἔργα οὐδένα ἐνέφαινον χαρακτῆρα ἰδίου καὶ διὰ τοῦτο ἐτάξαμεν τοὺς συγγραφεῖς ἐκείνους παρὰ τοὺς τῆς Ἰταλίας, πρὸς οὗς καθ' ὅλου ὁμοιάζον. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους, περὶ οὗς νῦν διατρέβομεν, οἱ Γαλάται συγγραφεῖς, ὡς πρότερον οἱ τῆς Ἰβηρίας καὶ τῆς Λιβύης ἀποτελοῦσιν ἴδιον ὄμιλον ἢ δὲ ἐν τοῖς γράμμασιν ὑπεροχὴ φαίνεται μεταβαίνουσα ἐν ταῖς δυτικαῖς τοῦ κράτους χώραις, ὅπως καὶ ἡ πολιτικὴ ὑπεροχὴ καὶ ἡ στρατιωτικὴ. Ἐκ τούτου δὲ παράγεται καὶ περίοδος γραμμάτων ἄλλη ἔχουσα ἰδίους ὅλως χαρακτῆρας, ἡ δὲ περίοδος αὕτη, ἡ γαλατικὴ, εἶνε ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λατινικῶν γραμμάτων ἡ τετάρτη μετὰ τὴν ἰταλικὴν, τὴν ἰβηρικὴν καὶ τὴν λιβυκὴν.

Ὁ Κικέρων παραπονεῖται ἐν τινι πρὸς τὸν Παῖτον ἐπιστολῇ του¹ ὅτι ἡ ἐν Ῥώμῃ διασπορὰ τῶν ξένων καὶ μάλιστα τῶν βρακοφόρων Γαλατῶν ἔμελλε νὰ ἐξαλείψῃ πᾶν ἔγνος τῆς παλαιᾶς περὶ τοὺς λόγους λατινικῆς κομψότητος (*ut nullum veteris leporis vestigium appareat*) καὶ ὅμως ἐκεῖθεν, ἐκ τῆς Γαλατίας, ἔσχεν ὁ ῥήτωρ διαδόχους ἀξίους ἑαυτοῦ. Ἐκ δὲ τῶν ἀκτῶν, τὰς ὁποίας κτυπᾷ τοῦ ὠκεανοῦ τὸ κύμα, ἐνθα ὁ Οὐεργίλιος ἐφαντάζετο ὅτι περατοῦται ἡ οἰκουμένη, ἤλθον εἰς τὴν Ῥώμην ζηλωταὶ καὶ μιμηταὶ τοῦ ποιητοῦ τῆς Μαντούης.

Εἶνε φανερόν ὅτι πρώτη καὶ κυρία αἰτία τῆς διαδόσεως τῶν λατινικῶν γραμμάτων ἐν τῇ Γαλατίᾳ εἶνε ἡ κατάκτησις τοῦ Καίσαρος, διότι οἱ Ῥωμαῖοι μετεχειρίζοντο τοῦτο πρὸ πάντων τὸ μέσον, τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων, ἵνα ἀφομοιώσῃ πρὸς ἑαυτοὺς τὰς κατακτωμένας φυλάς. Συντέλεσε δὲ ὄχι μικρὸν εἰς τὴν προσγεινηθεῖσαν εἰς τοὺς Γαλάτας πρὸς τὰ γράμματα ὄρεξιν καὶ ἡ προϋπάρχουσα ἐν Μασσαλίᾳ ἀπὸ τῶν Φωκαέων ἑλληνομάθεια,² ἧτις καὶ μετὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν δὲν ἔπαυσε καὶ

¹ Κικέρ. *Epist. ad fam.* 9, 15.

² Στράβ. Δ', 181 (τμ. α', σλ. 237 ἐκδ. Κορ.). Τάκτι. *Annal.* 3, 83.

ἐν Μασσαλία ὑπάρχουσα καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Γαλατίας διαδιδομένη, ὡς τε εἰς τινὰς τῆς Ἀκυτανίας μάλιστα πόλεις ἢ ἑλληνικὴ παιδεία ἤσκειτο ὄσον καὶ ἢ λατινικὴ. Τὰ ἑλληνικὰ λοιπὸν καὶ τὰ λατινικὰ γράμματα ἐξήμερωσαν μὲν καὶ ἐξεπολίτισαν τὴν γαλατικὴν νεότητα, ἀλλὰ καὶ ἀπέτρεψαν ὅλως αὐτὴν ἀπὸ τῶν πατρῶων ἠθῶν καὶ τῆς παλαιᾶς διαίτης.¹ Σχολεῖα παντοειδῆ συνιστῶντο καθ' ἅπασαν τὴν γαλατικὴν χώραν, ἀλλὰ μὲν ὑπὸ τῶν Καيسάρων συντηρούμενα, ἀλλὰ δὲ δι' ἐγχωρίων πόρων, αἱ πλουσιώτεροι τῶν οἰκογενειῶν διετήρουν παρ' ἑαυταῖς διδασκάλους τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἢ δὲ ῥωμαϊκὴ νεότης κατ' ἀρχὰς μὲν κατὰ συνήθειαν καὶ ἐκ φιλοδοξίας ἔπειτα δὲ καὶ μετὰ πάθους πολλοῦ ἐπεδίδεδτο εἰς τὴν μελέτην τῶν γραμμάτων καὶ τὰ ἀγωνίσματα τὰ ῥητορικὰ καὶ σοφιστικὰ, οἷον εἰ προαλειφομένη εἰς τοὺς μέλλοντας ἀγῶνας τῆς ἀγορᾶς ἢ τῆς συγκλήτου τῆς Ῥώμης, ὧν ὅχι μετὰ πολὺν χρόνον θὰ συμμετεῖχε. Καὶ τῷ ὄντι, πρὸ τοῦ τέλους ἀκόμη τοῦ ἀ μ. Χ. αἰῶνος ἦσαν ὀνομαστοὶ ἀνά τὴν Ἰταλίαν οἱ Γαλάται καὶ Βρετταννοὶ ῥήτορες,² λίαν δ' ἀσπαστὰ ἐν Ῥώμῃ τῶν Γαλατῶν τὰ πονήματα. Οἱ ἐν Λουγδούνῳ βιβλιοπῶλαι πωλοῦσι τοῦ νεωτέρου Πλινίου τὰς ἐπιστολάς,³ καυχᾶται δὲ ὁ Μαρτιάλιος ὅτι ἀνεγινώσκοντο καὶ ἐθαυμάζοντο τὰ ποιήματά του οὐ μόνον ἐν Οὐιέννῃ, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Γαλατίας⁴ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν γαλατικῶν πόλεων ἐκρωμαῖσθέντα ἐναρμονίως ἀντηχοῦσιν ἐν τοῖς στίχοις τοῖς λατινικοῖς. Βρεττανίδες δέσποιναί ὑμνοῦνται ὑπὸ Ῥωμαίων ποιητῶν διὰ τε τὸ κάλλος καὶ τὴν κομψότητα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πρὸς τὰ γράμματα ἀγάπην αὐτῶν καὶ οἱ ἀπόγονοι τέλος τῶν δρυϊδῶν διδάσκουσι τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐκεῖ ὅπου οἱ πρόγονοὶ των φέροντες ἱεροδοτάνης στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς προέδρευον ἐν ταῖς ἀνθρωποθυσίαις.

Ἄλλ' ὁ σπόρος τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἔπεσε καὶ εἰς γῆν ἀγαθὴν, διότι ἦσαν οἱ Γαλάται ἐκ φύσεως καλῶς διατεθειμένοι πρὸς ἐκεῖνα τὰ σπουδάσματα, τὰ ὁποῖα ἠθέλησαν νὰ μεταδώσωσιν αὐτοῖς καὶ οἱ Ῥωμαῖοι κατακτηταὶ καὶ οἱ Ἕλληνες ἀποικοὶ. «Ἐπάρχουσι δὲ, λέγει περὶ τῶν Γαλατῶν ὁ Διόδωρος, ταῖς διανοίαις ὀξεῖς καὶ πρὸς μάθησιν οὐκ ἀφυσεῖς. Εἰσὶ δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ ποιητὰὶ μελῶν,

1 Σουητῶν. Calig. 20. Δίων Κασ. 49, 22.

2 Ἰουθεν. Sat. 15, 110 κέξ. πρβλ. 1, 44.

3 Plin. Epist. «Bibliopolas Lugduni esse non putabam, ac tanto libentius ex litteris tuis cognovi venditari libellos meos.»

4 Ἰδ. Μαρτιάλ. Ἔπ. 8, 72. 7, 87. 9, 104.

οὓς βάρδους ὀνομάζουσι. Οὗτοι δὲ μετ' ὀργάνων ταῖς λύραις ὁμοίων ἄδοντες, οὓς μὲν ὕμνοῦσιν, οὓς δὲ βλασφημοῦσι. Φιλόσοφοί τε τινές εἰσι καὶ θεολόγοι περιττῶς τιμώμενοι, οὓς δροῦτδας ὀνομάζουσι. Χρῶνται δὲ καὶ μάντεσιν Ἔθος δ' αὐτοῖς ἐστὶ μηδένα θυσίαν ποιεῖν ἄνευ φιλοσόφου ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς πολέμους τούτοις μάλιστα πείθονται καὶ τοῖς μελωδοῦσι ποιηταῖς, οὐ μόνον οἱ φίλοι, ἀλλὰ καὶ* οἱ πολέμιοι* πολλάκις δ' ἐν ταῖς παρατάξεσι πλησιαζόντων ἀλλήλοις τῶν στρατοπέδων καὶ τοῖς ξίφεσιν ἀνατεταμένους καὶ ταῖς λόγχαις προεβλημέναις, εἰς τὸ μέσον οὗτοι προελθόντες παύουσιν αὐτούς, ὥς περ τινὰ θηρία κατεπάσαντες.» Προσεπιλέγει δὲ καὶ τάδε ὁ ἡμέτερος ἱστορικός· «Οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἀγριωτάτοις βαρβάροις ὁ θυμὸς εἶκει τῇ σοφίᾳ καὶ ὁ Ἄρης αἰδεῖται τὰς Μούσας.»¹ Ἐκ τῶν παλαιῶν ὁμῶς ποιημάτων τῶν Γαλατῶν οὐδὲν διεσώθη ἕνεκα τῆς συνήθους ἐκείνης τῶν Ῥωμαίων καὶ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων περιφρονήσεως πρὸς τὰ γράμματα τῶν ξένων ἐθνῶν. «Κατὰ δὲ τὰς ὁμιλίαις, λέγει πάλιν περὶ τῶν Γαλατῶν ὁ Διόδωρος, εἰσὶ βραχυλόγοι καὶ αἰνιγματῖαι καὶ τὰ πολλὰ αἰνιττόμενοι συνεκδοχικῶς, πολλὰ δὲ λέγοντες ἐν ὑπερβολαῖς ἐπ' αὐξήσει μὲν ἑαυτῶν μειώσει δὲ τῶν ἄλλων. Ἀπειληταὶ δὲ καὶ ἀνατατικοὶ καὶ τετραγωδημένοι ὑπάρχουσι.»² Τὸ τραγωδικὸν καὶ ἀνατατικὸν ἐκεῖνο, ὅπερ μέμφεται αὐτοῖς ὁ Διόδωρος ἐμειώθη μὲν διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ ὅλως δὲν ἠφανίσθη ἀπὸ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ γραμματειακοῦ τῶν Γαλατῶν διότι ἦτο σύμφωνον καὶ πρὸς τὴν φύσιν αὐτῶν. Ὅθεν γνῶρισμα τῶν ἐκ τῆς Γαλατίας συγγραφέων ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ἀδρότης καὶ λαμπρότης τοῦ λόγου (*ubertas et nitor*), πρὸς τὰς ὁποίας ἰδιότητας ἀντέθετον οἱ παλαιοὶ τὴν βαρύτητα καὶ σεμνότητα (*gravitatem*) τῶν γνησίων Ῥωμαίων. Διὰ καίως δι' ἴσως συμβουλεύει ὁ Ἱερώνυμος τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἀνάμιξιν τῶν δύο τούτων ἰδιοτήτων εἰς ἀπαρτισμὸν λόγου ὅσον ἐνδέχεται τελείου.³

Ἦρχισε δὲ ἡ γαλατικὴ περίοδος κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ γ' μ. Χ. αἰῶνος καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ γραμματειακῇ κινήσει ἀνευρίσκομεν καὶ δύο Καίσαρας τὸν Πόστουμον καὶ τὸν Νοῦμεριανόν. Καὶ ὁ μὲν Πόστουμος υἱὸς Ποστούμου, ἐνδὲς τῶν κληθέντων τριάκοντα τυράννων, τόσον ἦτο κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ἐπιφανὴς ὡς πρὸς τὰς σοφιστικὰς καὶ ῥητορικὰς μελέτας, ὥστε

1 Διόδ. Σικ. 5, 31.

2 Ὁ αὐτὸς αὐτόθι.

3 Hieron. Epist. 95 ad Rust. mon: «Ut ubertatem galici nitoremque sermonis, gravitas romana condiret.»

ἐπὶ πολὺ συνεχέοντο αἱ *declamationes* αὐτοῦ πρὸς τὰς τοῦ Κοϊντιλιανοῦ.¹ Συνέθετε δὲ τὰ γυμνάσματά του ὁ Ἰούνιος Πόστουμος κατὰ τὰς ππραμονὰς τῶν ἐμφυλίων ἐκείνων ταραχῶν, ἃς διήγειρον οἱ κατὰ τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐπναστάντες *Bagaudai*,² ἀγαπᾷ δ' ἐν αὐτοῖς ὁ μέλλων τῆς Γαλατίας ἡγεμὼν νὰ εἰκονίζῃ τὰς τυχαιπωρίας τοῦ ὄχλου καὶ τὸν αἰώνιον ἐκείνον πόλεμον τοῦ πένητος πρὸς τὸν πλούσιον, ὅστις μετ' ὀλίγον ἐμελλε φοβερὸς νὰ ἐκραγῇ.

Ὁ ἕτερος Γαλάτης Καίσαρ ἄμα καὶ σοφιστῆς καὶ ποιητῆς εἶνε ὁ Νουμεριανὸς, ὅστις ἂν ὄχι κατὰ ἀξίαν, κατὰ τὴν φήμην ὅμως πάντως ὑπερέβαλε τὸν Πόστουμον. Περὶ αὐτοῦ λέγει ὁ ἐπίσης κατὰ τὸν γ' αἰῶνα ἀκμάσας Σικελὸς ποιητῆς Τίτος Ἰούλιος Καλπούρνιος ἐν τῇ πρώτῃ τῶν *Ἐκλογῶν* αὐτοῦ ὅτι ἐρρητόρευεν ἤδη ἐν ταῖς ὠλέναις τῆς ἑαυτοῦ μητρὸς:

. . . *Juvenemque beata sequuntur*
Sæcula, maternis causam qui lusit in ulnis.

Τόσον δὲ, λέγει ὁ Αὐρήλιος Βίκτωρ, εὐγλωττος ἦτο ἀγόρευσις τις τοῦ Νουμεριανοῦ, ἣν εἶχεν ἐκφωνήσει ἐνώπιον τῆς συγκλήτου, ὥστε ἡ σύγκλητος ἐψήφισε νὰ ἰδρυθῇ τὸ ἄγαλμα τοῦ εἰπόντος τὸν λόγον ἐν τῇ Οὐλπιανῇ βιβλιοθήκῃ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: «Νουμεριανῶ Καίσαρι ῥήτορι κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ δεινοτάτῳ.» Τὴν δὲ τιμὴν ταύτην, προστίθησιν ὁ Βίκτωρ, ἀπέδιδεν ἡ σύγκλητος οὐχὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Καίσαρος, ἀλλὰ πρὸς τιμὴν τοῦ ῥήτορος.³ Οὐδεὶς τῶν λόγων τοῦ Νουμεριανοῦ, οἵτινες τόσον ἐπέπνεον ἐνθουσιασμόν, διεσώθη μέχρις ἡμῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰ πονήματα τοῦ Καίσαρος τούτου ἐτιμῶντο οὐχ ἦττον ἢ οἱ λόγοι αὐτοῦ οἱ πεζοὶ, εἶχε δὲ φίλον τὸν ἐν τῇ ποιήσει ἀντίπαλον αὐτοῦ ποιητὴν Μ. Αὐρήλιον Ὀπίμιον (ἢ Ὀλύμπιον) Νεμεσιανόν, τὸν ποιήσαντα *Κυρηγετικά*, *Ἀλιευτικά* καὶ *Ναυτικά* καὶ τὸν ἤδη μνημονευθέντα βουκολικὸν ποιητὴν Καλπούρνιον.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἡ ἀποδιδομένη τιμὴ εἰς τοὺς ῥήτορας καὶ τοὺς ποιητὰς τοῦ γ' ἢ τοῦ δ' αἰῶνος πρέπει νὰ λογίζεται σχετικῶς πρὸς τὰς περιστάσεις τῶν τότε χρόνων καὶ ὄχι ποτὲ ἀπολύτως. Διότι ὀλίγα εἶνε τὰ διανοητικὰ ἐκείνα προϊόντα τὰ διὰ τὸ ἕξοχον αὐτῶν κάλλος προωρισμένα νὰ ἐπιζήτωσι καὶ ἐπὶ μακρὰς ἀνθρώπων γενεὰς νὰ ἀναγινώσκον-

¹ Trebell. Poll. tríg. tyr. 4: «Ita in declamationibus disertus (Postumus) ut eius controversiæ Quintiliano dicantur insertae.»

² Λατινιστὶ *Bagaudæ* ἢ *Bacaudæ*, ἡ λέξις εἶνε κελτικὴ καὶ σημαίνει ἀντάρτας. ³ Αὐρήλ. Βικτ. *Caes.* 39.

ται. Ἡ ῥητορεία τότε περιωρίζετο εἰς λόγους πανηγυρικοὺς ἐκφωνουμένους ἢ ἐν τελεταῖς δημοσίαις ἐξ ὀνόματος τῶν πόλεων ἢ πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος ζῶντος ἢ πρὸς ψόγον ἀποθανόντος τινος πολεμίου τοῦ ἡγεμόνος. Καὶ ἡ ποίησις δὲ ἢ διὰ φόβον ἢ δι' ἀδυναμίαν εἶχε κατὰ πολὺ περισταλῆ καὶ δὲν ἐλάμβανε πλέον τὰ θέματα αὐτῆς παρὰ μόνον ἢ ἐκ τοῦ ἰδεώδους καὶ ἀβλαβοῦς κόσμου τῶν ἀλληγοριῶν καὶ τῶν πλασμάτων ἢ ἐκ τῆς ὑλικῆς οὕτως εἰπεῖν φύσεως, τῆς ὁποίας ἡ λεπτολόγος περιγραφή παρεῖχεν εἰς αὐτὴν τροφήν ὑδαρῆ μὲν ἴσως καὶ ἄχαριν, ἀλλ' ὅμως ἄφθονον καὶ ἀνύποπτον. Τὸ δὲ περιγραφικὸν τοῦτο εἶδος τῆς ποιήσεως ἤρμοζε μὲν ἐξόχως εἰς τὸν χαρακτηῖρα τῶν Γαλατῶν ποιητῶν, οἵτινες εἶχον ἐκ φύσεως τάσιν πρὸς τὰ εἶδη τοῦ λόγου τὰ ἐπιδεικτικὰ καὶ λαμπρὰ, ὑπεβοηθεῖτο δὲ καὶ ὑπὸ τῆς φύσεως τῆς χώρας αὐτῆς, ἐν ἣ οἱ ποιηταὶ ἐκεῖνοι ἔζων. Διότι ἡ θεὰ τῶν χωρῶν μεγαλοπρεπεστέρων τῆς Ἰταλίας ἢ τοῦλάχιστον εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἀγνωστοτέρων ἔμελλεν ὡς εἰκὸς νὰ θερμάνῃ τὴν φαντασίαν καὶ νὰ κινήσῃ τὸν ποιητικὸν νοῦν εἰς πράστασιν τῶν μεγαλείων τῆς περικυκλώσεως τὸν ἄνθρωπον φύσεως. Ἦτο δὲ ὅντως ἡ Γαλατία χώρα ποικίλη· τὰ πανάρχαια αὐτῆς δάση, ἐν οἷς πρόσφατος ἀκόμη ἦτο ἡ φρίκη ἢ ἀπὸ τῶν καταργηθέντων μυστηρίων τῶν δρυϊδῶν, αἱ κῶμαι αὐτῆς αἰ κελτικαὶ, αἱ Ῥωμαϊκαὶ πόλεις, αἱ λίμναι, τὰ ὄρη τὰ ὑψηλὰ, οἱ πολυἀριθμοὶ ποταμοὶ, οἵτινες εὐρεῖς καὶ ὀρμητικοὶ ὑπερέβαλλον κατὰ πολὺ τὸν Πάδον καὶ τὸν Τίβεριν, ὁ Ῥήνος τέλος, οὔτινος τὴν μὲν μίαν ἔχθην περιέβαλλον εὐφοροὶ ἀγροὶ καὶ πόλεις εὐδαίμονες, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης ὑψοῦντο αἰ ταπειναὶ τῶν βαρβάρων καλύβαι, πάντα ταῦτα παρεῖχον εἰς τοὺς ποιητὰς τῶν χρόνων ἐκείνων ἀντιθέσεις, αἵτινες καὶ νέαι ὅλως ἦσαν καὶ ἰκανῶς θελητικαί. Ἐπ' αὐτῶν κατὰ τὸ πλεῖστον θὰ ἐστηρίζετο ἡ ποίησις τοῦ Νουμεριανοῦ, ἐπ' αὐτῶν στηρίζεται βραδύτερον ἡ τοῦ Αὔσωνίου.

Ὅπως δὲ συνέβη διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν διοίκησιν οὕτω καὶ ὡς πρὸς τὰ γράμματα τὰ γαλλολατινικὰ χρυσοῦς μὲν ἀληθῶς αἰὼν ὑπῆρξεν ἡ βασιλεία τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν ταῦτα νὰ ἀκμάζωσι καὶ ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἕως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου καὶ τοῦ Τραϊανοῦ οὐδέποτε ἄλλοτε τὸ κράτος τὸ Ῥωμαϊκὸν εἶχε παραγάγει πλείονας ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἄνδρας διαπρεπεῖς καὶ μαθήσεως ποικίλης. Κατὰ τὸ ῥηθὲν χρονικὸν διάστημα ἔχομεν ῥήτορας μὲν τὸν Εὐμένη, τοὺς δύο Μαμερτίνους, τὸν Ναζάριον, τὸν Ἀγραίκιον, τὸν Ἀλκιμον, ἄλλους οὐκ ὀλίγους, ὧν δὲν διεσώθησαν τὰ συγγράμματα καὶ τέλος τὸν Δρεπάνιον Πάκατον, ἱστοριογράφους δὲ πολλοὺς, ἐξ ὧν ἔχομεν μόνον τὸν ἐπιτομέα Εὐτρόπιον, ποιητὰς

δὲ τὸν Αὐσώνιον, τὸν Πυυλίον τὸν βραδύτερον Νώλας ἐπίσκοπον καὶ ἄλλους ἤττονος λόγου ἀξίους, οἵτινες διαδέχονται ἀλλήλους μέχρι Σιδωνίου τοῦ Ἀπολλιναρίου, ὅστις ἔχει καὶ αὐτὸς διαδόχους. Ἀλλὰ καὶ σοφιστὰς πλείους ἔχει νὰ ἐπιδείξη ἡ χρονικὴ ἐκείνη περίοδος καὶ γραμματικούς καὶ φιλοσόφους καὶ ἰατροὺς, οἵτινες πάντες εἶχον καταστήσει περιφανεῖς τὰς ἐν τῇ Γαλατίᾳ σχολὰς. «*Studia Gallorum*, λέγει ἐν τινι ἐπιστολῇ τοῦ ὁ Ἱερώνυμος, *florentissima sunt*,» ἀλλαχοῦ δὲ ὁ αὐτὸς γράφει: «*Galli nunc . . . oratorum fertiles sunt*» καὶ «*viris eloquentissimis abundant.*»

Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ ἐδίδασκον οἱ Γαλάται καὶ ἐτύγχανον εὐμενοῦς ὑποδοχῆς,¹ γράφει δὲ ὁ Σύμμαχος ὅτι τῆς ῥητορικῆς τὰ διδάγματα ἐνεστάλαξεν ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ γηραιὸς διδάσκαλος, ὅστις ἦτο θρέμμα τῶν ἔχθρων τοῦ Γαρούμνα ποταμοῦ.² Καὶ τὸν Ἀμβρόσιον δὲ Γαλάται ἐδίδαξαν καὶ ἀπὸ τῶν σχολῶν τῶν Τρηουήρων εἶχεν ἀντλήσει τὴν λαμπρότητα ἐκείνην, δι' ἧς περιβάλλει τὸν λόγον τοῦ ὁ Ἱερώνυμος. ὁ λαμπρότατος τῶν κατὰ τὴν Δύσιν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Οὐχὶ σπανίως αὐτοὶ οἱ αὐτοκράτορες προέδρευον τῶν ἐν τῇ Γαλατίᾳ τελουμένων γραμματειακῶν τελετῶν, αἵτινες συνεκάλουν πέραν τῶν Ἀλπεων πληθὺν λογίων ἀνδρῶν ἀπανταχόθεν τοῦ κράτους. Τοὺς δὲ διασημοτάτους τῶν ἐν τοιαύταις τελεταῖς ἀναδεικνυμένων σοφιστῶν καὶ ῥητόρων παρελάμβανον μεθ' ἑαυτῶν οἱ αὐτοκράτορες ὡς διδασκάλους τῶν τέκνων των καὶ ἀπὸ τῆς διδασκαλικῆς καθέδρας προῆγον ἔπειτα εἰς τὰ ὑπάτα τῶν πολιτικῶν ἀξιωματῶν. Τόσον δὲ ἐπίζηλον εἶχε κατασταθῆ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ, Κωνσταντίνου, Ἰουλιανοῦ, Οὐαλεντινιανοῦ καὶ Θεοδοσίου, ὥστε πολλαὶ οἰκογένειαι ἐπεδίδοντο κατὰ διαδοχὴν εἰς αὐτό. Καὶ τινες μὲν τῶν οἰκογενειῶν τούτων ἦσαν ἀλλοδαπαί, ὡς ἡ τοῦ Εὐμένους, ὅστις ἦτο ἐλληνικῆς καταγωγῆς, ἀλλ' αἱ πλείσται ἦσαν γνήσiai γαλατικαί, κατήγοντο δὲ ἐνίοτε ἐκ παλαιῶν ἐχωρίων βάρδων ἢ δρυϊδῶν ἢ ἄλλων ἱερέων, ὡς λ. χ. ἡ οἰκογένεια τοῦ Δελφιδίου.

Περίεργος εἶνε ὁ πανηγυρικὸς λόγος, ὃν ἐξεφώνησεν ὁ Εὐμένης κατὰ τὴν ἑναρξίν τῶν μαθημάτων ἐν ταῖς αἰθουῖκαῖς σχολαῖς, αἵτινες εἶχον καταστραφῆ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς στάσεως τῶν Βακαυδῶν. Παρίστατο κατὰ τὴν τελετὴν ἐκείνην ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Κωνσταντίου ὁ περφεκτίσσιμος πραιφεκτος τῆς Λουγδουνησίας, ὁ δὲ πανηγυρικὸς τοῦ Εὐμένους δὲν εἶνε

¹ Μάγν. Αὐσων. de profes.

² Σύμμαχ. Epist. 10, 83.

ψυχρὸς καὶ κακόζηλος καὶ πλήρης ἐμφάσεων ὡς συμβαίνει συχνάκις εἰς τοὺς λόγους τοῦ εἴδους τούτου, ἀλλ' ἀληθῶς ἀντάξιός τοῦ ῥωμαϊκοῦ μεγαλείου, οὗτινος ὁ ῥήτωρ εἶχε καταστήσει ἑαυτὸν διερμηνέα. Παρέχομεν εὐθὺς ἀμέσως τῷ ἀναγνώστῃ μικρὸν μέρος τοῦ λόγου τούτου. « Ἄνερ τελειότατε, ἔλεγε πρὸς τὸν πραίφεκτον ὁ ῥήτωρ δεικνύων αὐτῷ τὸ γυμνάσιον, ὅπερ ἐν μέρει ἦτο ἀκόμη κατεστραμμένον ἐκ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, θὰ εἶδες, ὡς πιστεύω, ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν στοῶν τούτων τοὺς πίνακας, ἐφ' ὧν πρὸς διδασκαλίαν τῆς νεότητος εἶνε διαγεγραμμένα τῶν τόπων αἱ θέσεις, τὰ διαστήματα, αἱ ἀποστάσεις, οἱ ποταμοὶ πασῶν τῶν χωρῶν, αἱ πηγαὶ αὐτῶν καὶ αἱ ἐκβολαὶ, ὁ ῥοῦς αὐτῶν καὶ ὁ ὠκεανὸς, ὅστις ἀλλοῦ μὲν περιβάλλει τὰς γαίας, ἀλλοῦ δὲ διαχωρίζει αὐτάς. Ἐνώπιον τῶν πινάκων τούτων διδάσκομεν τοὺς παῖδας τὴν ἱστορίαν τῶν πράξεων τῶν ἀηττήτων ἡμῶν βασιλέων. Ὅταν ἡ φήμη ἀγγέλλει ἡμῖν ὅτι οἱ βασιλεῖς ἡμῶν ὁμοῦ σὺν τῇ νίκῃ περιέρχονται τὴν Λιβύην ἢ τὴν Περσίαν ἢ τοῦ Νείλου ἢ τοῦ Ῥήνου τὰς ὄχθας, τότε λέγομεν εἰς τοὺς μαθητὰς τοὺς συνηγμένους περὶ ἡμᾶς Ἰδὲ τὴν χώραν ταύτην, εἶνε ἡ Αἴγυπτος, τὴν ἐπιτάξεν ἡ χεὶρ τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ νῦν μεταμεληθεῖσα διὰ τὴν μανίαν αὐτῆς ἠσυχάζει. Ἰδὲ τὴν Καρχηδόνα καὶ τὴν Ἀφρικὴν, ἐκεῖ Μαξιμιανὸς ὁ Ἡρακλῆς ἐξωλόθρευσε τοὺς Μυρρουσίους ἐπαναστάντας. Ἡ νῆσος ἐκείνη εἶνε ἡ Βρεττανία, ἡ χώρα ἐκείνη ἡ ὑγρὰ καὶ δασώδης εἶνε ἡ Βαταβία, ἀμφότεραι εἶνε τεταγμέναι ὑπὸ τὴν σὴν δεξιάν, δέσποτα Κωνσταντίε. Ἐκεῖ ρεῖ ὁ Τίγρις καὶ ὁ Εὐφράτης, ὅχι δὲ μακρὰν τῶν ποταμῶν τούτων εἶνε τὸ πεδῖον, ὅπου Μαξιμιανὸς ὁ Γαλέριος συνέτριψε τῶν Περσῶν τὰ τόξα καὶ τὰς φαρέτρας. Τώρα, τώρα τέλος πάντων εἶνε εὐχάριστον νὰ παρατηρῇ ὁ Ῥωμαῖος τὸν κόσμον διαγεγραμμένον, ὅτε οὐδὲν ἐν αὐτῷ βλέπει ἀλλότριον.»¹

Πάντων ὁμοῦ τῶν Γαλατῶν συγγραφέων τὴν φήμην ὑπερέβαλεν ἡ φήμη τοῦ Αὐσωνίου, ὅστις καὶ ῥήτωρ ἦτο καὶ ποιητής. Ὁ Σύμμαχος, ὁ ἄριστος τῶν κριτικῶν τῶν συγχρόνων αὐτοῦ, οὗτινος ἐθαυμάζοντο αἱ ἐπιστολαὶ καὶ οὔτε ἐπὶ παπύρων ἐγράφοντο, οὔτε ἐπὶ διφθερῶν, ἀλλ' ἐπὶ σηρικῶν ὑφασμάτων, ἔγραφεν ὅτι ἀνεύρισκε τὸν Οὐεργίλιον ἐν τοῖς πονήμασι τοῦ Αὐσωνίου καὶ ὅτι ὁ πεζὸς αὐτοῦ λόγος ἦτο «κιερωνείω μέλιτι ἐπικεχρησμένος.» Περὶ τὸν Αὐσώνιον τὸν πατέρα καὶ ἡγεμόνα πάντων τῶν τροφίμων τῆς γαλατικῆς Μούσης συνήγοντο πρῶτον μὲν ὁ ἠγαπημένος αὐτοῦ μαθητῆς Παυλῖνος ὁ ὕστερον γενόμενος, ὡς εἶπομεν, Νώλας ἐπίσκοπος καὶ εἰς

¹ Εὐμὲν. de rest. schol.

τούς άγιους υπό τῆς ἐκκλησίας ταχθεῖς, τότε δὲ τὴν τε θύραθεν ποιήσιν εὐδοκίμως ἀσκῶν καὶ διὰ τῆς ὑπάτου ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Γρατιανοῦ τιμηθεῖς, ἔπειτα δὲ ὁ Ἄξιος Παῦλος, ποιητῆς δραματικὸς καὶ ῥήτωρ καὶ μουσικὸς, ὁ Γρηγόριος Τετράδιος, σατυρογράφος ὑπὸ τοῦ διδασκάλου παραβαλλόμενος πρὸς τὸν Λουκίλιον¹ καὶ ὁ Ἀφράνιος Συάγριος, ποιητῆς αὐτὸς καὶ προστάτης τῶν ποιητῶν, πρόδρομος δὲ Σιδωνίου τοῦ Ἀπολλιναρίου. Πλείστην ὁμῶς φήμην ὑπὲρ πάντας ἴσως τοῦς ἄλλους ἐκτέησατο ὁ νεαρὸς Ῥουτίλιος ὁ Ναματιανὸς, ἔστις ἐγένετο σφ 414 πραιφεκτος ἢ πολίαρχος τῆς Ῥώμης. Τοῦ δοκίμου τούτου ποιητοῦ δισώθη ἡμῖν τὸ Ὀδοιπορικὸν (*Itinerarium*), ἐν ᾧ περιγράφει τὸ ἀπὸ Ῥώμης εἰς Γαλατίαν ταξείδιόν του, ὅτε ἀπομακρυνθεὶς τῶν πολιτικῶν πραγμάτων κατέλιπε τὴν Ἰταλίαν ἵνα ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα ἐπανίδῃ πρὸ τοῦ ἀποθάνῃ τὴν γεννέθλιον αὐτοῦ πόλιν τὴν Θόλωσαν. Περιγράφει δὲ λαμπρῶς ἐν τῷ ποιήματι ἐκείνῳ τὴν δεινὴν τῶν τότε πραγμάτων κατάστασιν διὰ λέξεως γλαφυροτάτης καὶ παρμεφεροῦς πρὸς τὴν λέξιν τοῦ Αὔσωνίου καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ.

Ὁ Αὔσωνιος κατὰ πρῶτον μὲν ἤσκει τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, ὅπερ ἤγε τότε εἰς τὰ ὑπατα ἀξιώματα, ταχέως ὁμῶς ἐπέισθη ὅτι ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ τῶν χρόνων ἐκείνων κατάστασις ἀπήτει ἄλλοίους χαρακτηρας τοῦ ἰδικοῦ του καὶ καταλιπὼν τὸ πολυκύμαντον ἔργον τοῦ δικανικοῦ ἐτράπη πρὸς ἄλλο ἡσυχώτερον, γενόμενος διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς γραμματικῆς ἐν Βουρδιγάλοις. Ἐκεῖθεν παραλαβὼν αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ Οὐαλεντινιανὸς κατέστησεν αὐτὸν διδάσκαλον τοῦ υἱοῦ του Γρατιανοῦ, ὅστις εἶχεν ἀναγορευθῆ Αὔγουστος. Ἐν τῇ νέᾳ του ταύτῃ θέσει ὁ Αὔσωνιος ἔπραξε πολλὰ ὑπὲρ τῶν γραμμάτων καὶ εἰς αὐτὸν ὀφείλεται τὸ διάταγμα ἐκείνο τοῦ Γρατιανοῦ, δι' οὗ οἱ καθηγηταὶ τῶν μητροπόλεων ἐξισώθησαν πρὸς τοὺς κυριωτάτους πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς τοῦ κράτους ἄρχοντας καὶ ὠρίσθη νὰ λαμβάνωσιν ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες σῖτον, οἶνον καὶ ἔλαιον. Ζῶντος ἤδη τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ εἶχε κατασταθῆ κόμης τοῦ παλατίου, ἔπειτα δὲ ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ ταμίου, τοῦ πραιφεκτου τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, τοῦ πραιφεκτου τοῦ πραιτωρίου τῆς Γαλατίας καὶ τέλος τὸ τοῦ ὑπάτου.

Μετὰ τὸν Αὔσωνιον ἐπέχυσε τελευταίαν τινὰ λαμπρότητα ἐπὶ τῶν λατινικῶν γραμμάτων ὁ Σιδώνιος ὁ Ἀπολλινάριος, γενόμενος καὶ αὐτὸς ἀρχηγὸς σχολῆς Γαλατῶν ποιητῶν καὶ πεζολόγων. Ἐν δὲ τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ ἀνεδείχθη ὁ Σουλπίκιος Σευῆρος ὁ μιμητῆς τοῦ Σαλλουστίου καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ Σαλβιανός.

¹ Αὔσων. Clar. prof.

Ὅπως λοιπὸν ἐν τῇ πολιτικῇ διοικήσει οὕτω καὶ ἐν τοῖς γράμμασι, πᾶσαι αἱ φυλαὶ καὶ αἱ χῶραι τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους προσήνεγκαν ἐκάστη τὸν ὀφειλόμενον πνευματικὸν φόρον εἰς οἰκοδομὴν τοῦ κοσμοπολιτικοῦ ἐκείνου κατασκευάσματος, ὅπερ ἀφ' οὗ εἶχεν ἀπορροφήσει πᾶσαν τὴν γνωστὴν τότε οἰκουμένην ἔμελλε νὰ ᾔηνε τὸ τελευταῖον καὶ τὸ μέγιστον προῖον τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Μετὰ τὴν ἰταλικήν, τὴν ἰβηρικὴν καὶ τὴν λιβυκὴν περίοδον τὰ λατινικὰ γράμματα ἔσχον καὶ περίοδον γαλατικὴν, ἣτις ἐπὶ μακρὸν μὲν χρόνον συνετέλεσεν εἰς λάμπρυνσιν αὐτῶν, ἀλλ' ἣτις ἦτο καὶ ἡ τελευταία. Μετ' αὐτὴν καταπίπτει εἰς ἀποσύνθεσιν ἡ λατινικὴ γλῶσσα ὅπως καὶ τὸ κράτος τὸ ῥωμαϊκόν.

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

ἐπὶ τῶν νομοσχεδίων

ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

τῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας εἰς τὴν Βουλὴν ὑπαβληθέντων.†

Τοιαύτη ἡ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ ποσὸν καὶ ποιὸν κατάστασις καὶ τοιαῦτα τὰ συνετέλεσαντα εἰς τὴν δυστυχίαν αὐτῆς αἷτια, ἅτινα δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τρία καθολικώτερα καὶ κυριώτερα. α') Πρῶτον μὲν εἶναι τὸ ἀπχράσκυον τῶν διδασκάλων ἐν εἰδικαῖς σχολείοις καὶ ἡ ἀνικανότης αὐτῶν, ἐξ οὗ ἀμέθοδος καὶ ἄκαρπος διδασκαλία, ἡ ἀμέλεια περὶ τὸ καθῆκον, ἡ ἐκτροπὴ τῶν πλείστων εἰς ἀλλότρια τοῦ ἐπαγγέλματός των ἐπιτηδεύματα, καὶ δὴ ἡ εἰς τὰ ἐγγύρια κομματικὰ πάθη ἀνάμιξις καὶ πρὸ πάντων ἡ ἔλλειψις ἀγάπης πρὸς τὸ ἔργον των, ἧς ἄνευ ἡ διδασκαλία καθίσταται ἄχαρις καὶ βαναυσικὴ ἐνασχόλησις. β'.) Δεύτερον ἡ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν γονέων πρὸς τὸ σχολεῖον ἀδιαφορία, ἐξ ἧς ἡ τῶν διδασκαστῶν ἀθλιότης, ἡ γενικὴ καὶ παντελὴς ἔλλειψις τῶν πρὸς διδασκαλίαν χρειωδῶν, τὸ ἀνεπίβλεπτον τῶν διδασκάλων παρὰ τῆς κοινότητος, ἡ ἄτακτος τῶν μαθητῶν φοίτησις καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῶν πλείστων ἐν ταῖς ἀγροτικαῖς μάλιστα περιφερείαις νὰ μὴ στέλλωσι πάντᾳπασι τὰ τέκνα των εἰς τὸ σχολεῖον, ἡ διότι τυφλώττουσι πρὸς τὰ ἐκ τῆς μορφώσεως τῶν τέκνων των ἀγαθὰ δι' ἀμάθειαν, ἡ διότι ἀφορῶντες εἰς τὴν σημερινὴν αὐτοῦ ἀκαρπίαν καὶ ἐλεεινότητα οὐδὲν προσδοκῶσι.

† Ἴδε συνέχ. σελ. 256 τεύχ. 5'.